Wstęp

Monografia poświęcona jest opisowi właściwości semantyczno-składniowych wybranych jednostek języka opartych na kształcie *stracić* oraz wyrażeń pokrewnych im pod względem semantycznym i formalnym, takich jak *utracić* czy *zatracić*, a także czasowników, których status jako odrębnych jednostek leksykalnych jest niepewny, np. *natracić*, *potracić* i *przetracić*. Opisowi nie podlegają natomiast ciągi typu *stracić głowę, stracić głowę dla (kogoś)* czy *stracić (kogoś) z oczu,* reprezentujące odrębne jednostki języka, których znaczenie jedynie w metaforyczny sposób związane jest z charakteryzowanym tu pojęciem straty. Przedmiotem opisu są również wybrane czasowniki, które we współczesnych opracowaniach leksykograficznych są wymieniane w definicji synonimicznej *stracić*, a mianowicie *zmarnować*, *przepuścić* i *roztrwonić* oraz powiązane z nimi *zaprzepaścić* i *przepaść*.

Celem analizy jest, po pierwsze, prawidłowe wyodrębnienie jednostek reprezentowanych przez wymienione wyżej kształty, ustalenie ich ograniczeń selekcyjnych oraz sformułowanie adekwatnej, odpowiednio rozczłonkowanej i zhierarchizowanej definicji. Po drugie, opis rzeczywistych relacji zachodzących między wyodrębnionymi jednostkami, które, zgodnie z interpretacją słownikową, tworzą wraz ze *stracić* pole znaczeniowe (w tym w pierwszej kolejności weryfikacja tezy o ich pokrewieństwie semantycznym). Analiza prowadzona jest zgodnie z założeniami powstałej w obrębie strukturalizmu semantyki redukcjonistycznej, stawiającej wyraźne granice między opisem synchronicznym a diachronicznym oraz między semantyką a pragmatyką.

Przyjęte założenia metodologiczne są referowane w pierwszym rozdziale książki. W drugim rozdziale teoretycznym przedstawiony

jest stan badań z zakresu semantyki czasowników polskich. Jest to krótki przegląd powstałych w obrębie tego samego subparadygmatu językoznawczego prac, których autorzy w większości wypadków zaproponowali reprezentacje semantyczne wybranych jednostek czasownikowych. W rozdziale tym opisane są również prace obejmujące bardziej szczegółowe problemy związane z wyodrębnianiem jednostek języka oraz ich definiowaniem, a mianowicie teksty dotyczące aspektu czasowników, a także problemów z interpretacją przyczasownikowych pozycji celownikowych.

Część materiałową rozpoczyna rozdział poświęcony problemowi ustalenia pełnego kształtu wyrażenia reprezentującego elementarne pojęcie 'mieć', które stanowi składnik struktury semantycznej większości wyodrębnionych przeze mnie jednostek języka. Ze względu na swoją idiomatyczność i szeroki zakres użycia czasownik, a dokładniej czasowniki, związane z kształtem *mieć,* dostarczają wielu problemów interpretacyjnych. Ich rozstrzygnięcie uważam za kluczową kwestię dla adekwatnego opisu wyodrębnionych przeze mnie jednostek.

Kolejne dwa rozdziały obejmują charakterystykę jednostek języka opartych na kształcie *stracić* oraz ich relacji względem wspomnianych czasowników przedrostkowych, w tym wskazanie jednostek synonimicznych, ale o innych właściwościach pragmatycznych (przynależnych do innej odmiany języka). Zawierają również rozstrzygnięcia dotyczące statusu czasowników przedrostkowych, z uwzględnieniem tych wyrażeń, które stanowią rezultat operacji na wyodrębnionych jednostkach.

Następne rozdziały poświęcone są charakterystyce jednostek języka reprezentowanych przez wymienione wcześniej kształty – *zmarnować, przepuścić, roztrwonić, zaprzepaścić, przepaść* – obecne w definicjach słownikowych czasownika *stracić*. W toku analizy tych jednostek wyłoniły się dwa dodatkowe, wymagające rozwiązania, problemy. Obydwa są związane przede wszystkim z jednostkami, których członem konstytutywnym jest *zmarnować*.

Pierwszy problem dotyczy relacji dwumiejscowych jednostek *(ktoś) zmarnował (coś)* i *(ktoś) zmarnował (kogoś)* do wyrażeń z cząstką *się* – *(coś) zmarnowało się* i *(ktoś) zmarnował się*, których nie sposób włączyć do tradycyjnych konstrukcji zwrotnych. Druga kwestia natomiast została wcześniej zasygnalizowana – to problem statusu pozycji

celownikowych pojawiających się przy wszystkich wymienionych jednostkach związanych ze *zmarnować*, jak również przy czasownikach *zaprzepaścić* i *przepaść*. W obu tych kwestiach przedstawione są propozycje rozstrzygnięcia. Wszystkie wyodrębnione jednostki poddane są analizie semantycznej, która opiera się (oprócz konstruowanych zdań testowych) na materiale tekstów zarejestrowanych w Narodowym Korpusie Języka Polskiego (NKJP), jak również innych tekstach zamieszczanych w Internecie i opublikowanych drukiem. Analiza użyć miała na celu z jednej strony prawidłową delimitację wyrażeń, z drugiej natomiast była pomocna w znalezieniu inwariantu znaczeniowego.

Jako ostateczny (i najważniejszy) rezultat przeprowadzonej analizy każdej wyodrębnionej jednostki języka zaproponowano jej reprezentację semantyczną ze wskazanymi oddzielnie treściami presuponowanymi (których nie obejmuje negacja przyłożona do czasownika) oraz informacją pod asercją (która stanowi główne dictum pozostające w zasięgu negacji).

* * *

Podstawą monografii jest praca doktorska obroniona przeze mnie w 2022 roku, dlatego chciałabym podziękować wszystkim osobom, które przyczyniły się do jej powstania oraz wpłynęły na jej kształt.

Szczególne podziękowanie składam mojej Promotor profesor Katarzynie Dróżdż-Łuszczyk za wsparcie, motywację do pracy i ogromną cierpliwość.

Dziękuję Recenzentom w przewodzie doktorskim – profesorowi Maciejowi Grochowskiemu oraz profesor Krystynie Kleszczowej za wszystkie merytoryczne wskazówki i wciąż okazywaną mi życzliwość. Jak również profesor Izabeli Duraj-Nowosielskiej oraz profesor Anecie Wysockiej, które opiniowały monografię do druku.

Dziękuję także redaktor Katarzynie Kowalskiej za uwagi o charakterze językowym i naukowym.

Osobne podziękowania kieruję do profesor Zofii Zaron za to, że wprowadziła mnie w fascynujący świat nauki o języku.